

באר הגולה

כַּל שֶׁכּוּ בְּעֵתֵיכֶם טוֹ
בְּשֵׁם כְּנִיג' ה' כְּלִיבו
ע' וּפְדִי' יִסְתַּף
בְּקִלְבוֹת צִינָה
פ' תְּלֻסְכֶת ר' יִצְחָק בֵּר
יִצְחָק

שערי תשובה

[illegible]

באור הלכה

הבית אלא בתמישיש להספה שעליה, ואינו אלא תמישיש ותמישיש לעבודה וזה עצמה, מה שאין כן בבית שהקצה להעמיד בתוכה אילים לעבדם, אם כן הבית הוא משמש גמור לעבדם, וכמבאר בהדיא בסיפון קמה סיפין ג בהג"ה הנ"ל, ואם-כן בודאי אסור למענה אף לאחר הבטול, וראיתי לגדול אחר שמצדד להקל מטעם דרררן להעמיד העבודה וזה בתבה ובדומה, ואם כן הבית גריד רק תמישיש לתמישיש; ואין דבריו נראין, והאמת ידוע שיש הרבה גילולים שצומדים מגלים על הארץ ועל התתלים; ומלבד זה, אשר סברתו דמשהם זה לא יקרא הבית רק תמישיש לתמישיש לא נהירא, ודברי מגדל מקום הקצה הבית לעבודה וזה, וצין בדגילא מוכבה מה שכתב בשם התוספות, וכן כתב הרשב"א שם בכתוספות, ודע עוד, דאם הבית תפלה שלהם לא היתה רק שכורה להם, אפשר שיש לצדד להקל אף באופן זה, דאין בלחן לאסור תבילת עולם, צין בשר-מגדים וצין בציון: צמח ארנח-חיים סיפון י: * שדולקין למצותן. וגר של הבדלה, לאחר שהקביל עליה כבר נעשה המצוה וימתו לתלויים ממנה, אבל לא קדמא (616) צמח-חיים רש"ל, וכן ידעה האלה רבה ויש לה השגות הפגן אחרים, צין ששן:

באור הלכה

מצדדים להורות כדברי הש"ו. ולענין ספקלים מבחי איללים, שהם עשויין רק ליישבה בעלמא ולא לנוי לעפורם, פסק הפרי-מגדים ומקרים לבית-הפנסט אף בלי בטול: (מז) ששעיה או נר. והוא הדין (ל) שאר דברים: (מח) אסור להדליקו. ודמי לחרבו שאין מקבלין ממנו. (נח) והוא הדין ממומר לחלל שבת בפרהסיא⁵¹ (לט) או מומר להכעיס אפלו באחד מלאר עברה, שאין מקבלין מן קרנו, אין מקבלין מן דבר לבית-הפנסט⁵²: מיהו, אם נתנו מעות לכתב ספר-תורה בשמן, שרי [מ"א]: יב (בט) אם הוא מאוס. ואפלו יש שעשים נגדו דמתר באכילה, כיון שפאוס אסור משום "הקריבחו נא לפחתך", ויש מקלין בלש ששים⁵³: (ג) אסור להדליקו בבית-הפנסט. בפרי-מגדים מצוד דהוא הדין לשאר הדלקה של מצוה כגון נר שבת וחנכה, אסור אם הוא מאוס⁵⁴: יג (נא) נר של בית-הפנסט. הינו שנדר אחד שמן להדלקה בבית-הפנסט: (נב) מתר לקרות. הינו בדבר-תורה ולא בקריאה

של חל. ולא דמי לגר-תנקה, דלרב הפוסקים אפלי ללמד אסור לאורן, וכדלקמן בסימן תרעג, שאני תתם דבעינן שיהא נפר שיהלך לשם מצות גר-תנקה ולא לשום דבר אחר, מה שאין בן הקא דכנתת הבורר הזה רק כדי להכבות מאור בית-הפנקס, לפיכך כל כמה דקרו אינשי לאורו בדברי-תורה טפי איכא מצוה⁽⁵⁸⁾ ומקבל שכן, ומיהו, זה דוקא במי שגדר נר לבית-הפנקס, וכפ"ל, אבל במקומות שעושין הגזברים גרות, והדרך לקח במוצאי-שבת כל אחד נר לביתו, אפלו משתמש בהן תשמיש חל⁽⁵⁹⁾ שרי, דמי לה לב בית-דין מתנה צליהן, אבל באיתם שעומדים על הפנונה אסור לקרות בהן דבר של חל [אחרונים]: יד (נג) אין מדליקין וכו'. דיש קדשת בית-הפנקס עליהם: (נד) של חייט⁽⁶⁰⁾. ולאפוקי להדליק ממנו נר שבת וחנכה⁽⁶¹⁾ או לצרף תלמוד תורה דשרי: (נה) כשצריך לכבותו, השעם, דלא חמירי טגר-תנקה ולאחר שדלקו זמן שצריך מטר לטבות מה⁽⁶²⁾ [הגר"א]: (נו) לצרף גדול, ולענין להדליק הפנ"א של טאבא"ק מנר של בית-הפנקס, עין בשערי-השוקה שפוסק לאסור מנר של תפלה, ואף מנר של יאצית שדולק כל המצת-לעת יש להחמיר⁽⁶³⁾. כתב ספר חסידים סימן תתי: לא יקח נר לבקש מעותיו, אבל אם נרא פן נחבאי גבבים בבית-הפנקס יקח נר ויחפש וא"ר. ולעניית דעתי, אחר שכתב רמ"א דלצורך גדול אמרינן לב בית-דין מתנה, מסתברא דשרי נמי לקח נר לחפש מעותיו שנפלו ממנו: טז (ז) והחננו

(ל) יורה־דעה רנ"ד: (לח) מגן־אברהם: (לט) פרי־מגדים:

תרגומים: 1 מקטרת. 2 טבק.

הלכות בית הכנסת סימן קנר

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק נט]

בני העיר שהיה להם בית-הכנסת אחד, ומתקנת איה סבה הקצו להלך עצמן לשנים, הדין הוא, שכל קלי סקנש וסקרי-תורה יחלקוהו באופן זה: אם יש קצעים ידועים שהקדישם יחיד ועדן לא נשמקע שם הקצלים וכו'.

וכל זה בשנחלקו מחמת שלא היה בית הכנסת מכיל את כל המתפללים וכו', אבל אם עזבו חלק מן הקהל מחמת חילוקי דעות, כתב בשו"ת באר יצחק (אורח סי' כד) שכשהורב נשאר בבית הכנסת הראשון, אף אם היה באופן שתמיד הם מתקוטטים ובמחלוקת שמבואר לעיל (סי' קנ ס"ב) בשם הרב"ז שמוותרים להיפרד, מימ אין להם רשות לתבוע את חלקם, לפי שאינם יכולים לבטל את השותפות ביניהם כל זמן שבית הכנסת הראשון קיים, ולכן הזכות עם הרוב. וכתב בדעת תורה (ס"ז) שכן מבואר בשו"ת אבקת דכל שרק אם הרוב נשארו בבית הכנסת אינם יכולים לתבוע את חלקם. וכתב בשו"ת הרש"ם משמע שאפילו רוב שעזבו אינם יכולים לתבוע חלק מחפצי בית הכנסת כל זמן שנשאר מנין בבית הכנסת, וצ"ע לדינא.

[משנ"ב שם]

וגם בהתנה בעינין שיתנה כמשפטי התנאי, דהיינו תנאי קודם למעשה וכדו"ק⁶³.

63 וכן לענין ראובן שנדר קרקע שיבנו עליה בית הכנסת, והנכרים אינם מניחים לבנות בית הכנסת, כתב השו"ע לעיל (סי' קנ ס"ד) שאם הקהל רוצים לשנות את ייעוד הקרקע ולבנות שם בית לתלמוד תורה, יכולים לעשות כן, ואין ראובן יכול לחזור בו מנדרו, וכתב שם במשנ"ב (ס"ק פב) שאינו יכול לומר שלא נדר אלא על מנת שיבנו שם בית הכנסת, כיון שלא כפל את הנאו, שלא אמר אם לא יבנו בית הכנסת יחזירו לי הקרקע, ואם כן נתן על דעתם מתחילה ואינו יכול לחזור בו עתה מנדרו.

[משנ"ב שם]

ורוצה לקחת שמו עליה⁶⁴, אין הצבור יכולים לעצב עליה⁶⁵, ששם התורה כותבת ומפרסמת העישה מצוה⁶⁶.

64 ואם רוצים הנכרים לכתוב את שמו על לוח התלוי בבית הכנסת במקום לכותבו על החפץ שתרם, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ג סי' ב) שרשאים, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קלד אית ה) שאין צורך לכתוב את שם התורם דחוקא על החפץ המוקדש עצמו, והוסיף, שאף אם כותבים על החפץ עצמו יש לעשות כן בצניעות, ולא באופן בולט מאד, שנראה כאילו שמו של הנדר הוא חלק מכלי קודש זה, והטעם שכותבים כולם את שם התורם על המעיל של הסית הוא, משום שמלבד שמכירים עושי מצוה, רוצים שיהא ידוע למי שייך ספר התורה, ולבפרט לדעת הסוברים שאין ראוי להקדיש ספר תורה לגמרי, כדי שלא יפקיע ממנו על ידי זה מצות כתיבת ספר תורה.

65 והוסיף הרמ"א (י"ד סי' רמט ס"ג), שאף ראוי לעשות כן, ובטעם הדבר ראה שם בנקודות הכסף שהביא בשם הרשב"א [שהוא מקור הדין] שהוא כדי ליתן שכר לעושי מצוה שירצה להם לזיכרון טוב על המצוה שעשו, וגם פותח בזה דלת לעושי מצוה, וראה מה שביאר בס"ז שם (ס"ק ד).

66 ומטעם זה אף לאחר שכבר הקדיש את החפץ לבית הכנסת, כתב בנקודות הכסף (י"ד סי' רמט על ה"ז ס"ק ד), שיכול לדרוש שיכתבו את שמו עליו, שבין שאף התורה כותבת ומפרסמת עושי מצוה, יש לשמוע לו, וכשכתב התורם את שמו על החפץ לפני שהתנדב, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' לט) שאף בלא טעם זה אסור למחוק את שמו, שדרי זה כאילו התנה שרק בתנאי זה מתנדב.

וכן בשנפל השלט שנכתב עליו שם התורם, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קמד אות ה) שפשוט הדבר שהיבים להחזירה, שאם לא יחזירו ישתנה הדין ויוכלו לשנותו גם לדבר הרשות [כמבואר בשו"ע וברמ"א י"ד סי' רנט ס"ג], וזהו מילת זכות הבעלים שהקפידו שיהיה השם חקוק עליו, אמנם בשלא הקפידו הבעלים על כך מתחילה, אלא הציבור עשו את השלט מעצמם, נסתפק האם היבים להחזירה כשנפל, או שיובלים להשאירו כך עד שישתכח שם הבעלים.

המשך מעמוד קודם

שמונת להדליק מהם נר כדי להדליק אש לבישול, כיון שנותר אלו ניתנו לכל צרכי יו"ט, וכן צייד הגרין קרליץ (חוט שני יום טוב פ"א ס"ק א) משום שהדלקה לצורך טעורת יום טוב נחשבת צורך מצוה.

61 וכן נר של שבת, כתב לעיל (סי' רסג ס"ק ד) שאסור להדליק ממנו נר של חול, משום ביזוי מצוה. ולענין נרות יום טוב, דעת הגרשוני אויערבך (שש"כ פמ"ד הע' לה) והגר"ש אלישיב (שבות יצחק בריני נר שבת פ"ז הע' כט)

מד

הלכות בית הכנסת סימן קנד

הספרים, אם יצא אחד מהם אין נותנין לו (נח) אלא מה שנתן (נט) בלבד :

שערי תשובה

מצא דבר כו', ענין לעיל סימן קנא סי' ה' וקש"ת שם, ומ"ש דשם הרשב"א שאין יכולים לעבד לכתב שמו, ענין בצ"צ סימן נ באחד שעשה ציור מגורה על דלתי ארון הקודש בלא ידיעת הצבור ואח"כ רוצה לתתם שמו, שמשפטים עליו לומר ששם הם רוצים להשתמש בו, דעניות המגורה על דלתי ארון הקודש נותנין לו בכל המקלות עפ"י התקנות, שהוא מנן על התקנות שלא תבוא תורה ודושיה נה לכבוד גדולה כו', ובינו דהאי יחיד מקפיד על חתימתו יס"לן לתת לו מצביו אף שמתחלה שתקו שפירא שהוא מננה לצבורא ימורס נפה כו'; וזה דאין מוחים בסתירות טעם והנדרסרס אף שנקבם שם, משום שאין נרבת תמיד מבשל נרבת צבור כו', וגם כיון שחתימת הגרון הוא לפיוסם והפלה שצריך כו', נש לחש להשיב הדעת כשצריך חתימת תמיד שהוא להם דבר תרש ומות, וצ"ל לעיל סימן קנא סי' ז' בשם אמונת שמואל. ומ"ש דשם הציצ אחר רצה לתן כדו מצד כו', וצ"ל כש"ת שנים מאירות ח"ב סימן כה שמה איהם סבסוק בשני קננת מססר, שהשי אחר שהשמש טעה והראשון אחר כיון שהשמש הכירו והוספה הפית דעמו, ושאלו הנבאים פיר ולא רצה לחתום הענין ביזם הקדוש וצוה להכריז שנית מקינת המססר וזה שיתנה הספר יקב הדין אחר יח"כ, והביא דברי הציצ והעלה שהספר נקב לומר קוב לי מהפוסקים דלא לסימן צדנה מהקדוש, והנחתן של שרעאל כו' ממ"ש המג"א, אף אם פסק בצענה ולא הוסיף אחר עליו א"ל לתור וכו' המנהג להוציא מפינו :

והובים, צ"צ. והמ"א כתב עליו : ולא נהגו כן. וכן אלהיו רבה מפלפל אי מתר דס"ל דאסור, אם טעה א' וקשה הוי הקדש טעות וקשה ממנו פירת :

משנה ברורה

תורה לקרות בהם ולהשתמש בהפכים של הקדוש, אבל המנהג אברהם פתח דגם לנשים וטף יש חלק בכל הדברים, פי יורשים הנכות מאבותיהם; ואם אי אפשר לחלקם, ושתמשו בהם כל אחד צדד זמן לפי הזכות שיש להם בהם. קהל שברחו מעיר מאיזה סבה ואחד מהם לקח כלי הקדוש עמו, ואחרת כף חורו רב הקהל ונהלשבו. מחיב להחזיר להם כלי הקדוש, אף על-גב שהוא היה המנהג את הכלים והוא אינו רוצה לתור ולהתקרב באותו קהל, כיון שחזרו ונתשובו שם רב הקהל נמשטישמואל סימן ט"ו. כתב רמ"ע בחשיבה סימן סד : אחד שקנה מצוה לשנה, כגון גלילה, ובחוף השנה גרש המלך היהודים : אם בשעת הקנין נשבע דבר המלך, אף על-גב שחיי משתדלים לבטל הגזירה, מכל מקום הוי לה להתנות, ואם לא התנה צריך לשלם; וגם בהתנה בענין שיתנה כמשפטי התנאי, דהנינו תנאי קודם למעשה וכדומה⁶³. ובחידושי רבי עקיבא איגר משיג על זה, ודעתו דכל שגלה דעתו דאינו קונה אלא בדוקא שיתנה לו הגלילה, סגי. מצא דבר בחצר בית הכנסת (מג) או בבית הכנסת, וזה כו', ולא אמרין דיקנה הסצר להקדש, דסצר קונה משעם דו ואין יד להקדש (כגון אברהם בשם אגודה, וצ"ל בחידושי רבי עקיבא איגר). ובספר כגון גבורים פתח שיש בזה דעות בין הראשונים, ענין שם. המתנהג איהו דבר לבית הכנסת, כגון פרכת וטסי-כסף וכיוצא בזה, ורוצה לכתב שמו עליו⁶⁴, אין הצבור יכולים לעבד עליו⁶⁵, שגם התורה כותבת ומפרסמת העושה מנהג⁶⁶ (רשב"א). ומיהו, דוקא אם נתרצו לקבל נדבתו, אבל אין יכול להתנהג ולכתב שמו עליו בעל-פיהם של הצבור (פמ"ג). כתב בספר חסידים סימן תקג : מעשה באחד שבנה בית הכנסת, ורצו הקהל להשתמש עמו במעות ולא רצה, כדי שיתנה לו ויזרעו לשם, וקלה זרעו. כתב אמונת שמואל סימן לה : גבאי-צדקה ששכר פועלים לסיד או לכיר במעות צדקה, אין לכתב בבית המדרש : זאת נעשה בפקדת פלוני גבאי וכו', דדוקא מי שעושה בעצמו או מקדיש ממנו כותבין, עד כאן לשונו, והובא באלה רבה. ענין שם בסימן קנ :

שער הציון

(מ) ט"ז : (מא) מגן-אברהם בפה שהשיג על הפכ"ט : (מג) אלה רבה : (מג) פרי-מדרים :

תרגום : 1 מעיל הספר-תורה.

באר היטב

פי' יש לכלם זכות בהם, ואם א"א לחלקם ושתמשו כל א' בזמן לפי צדו. ע"כ. וכתב המ"א : ול"נ אם נשתקע שם בצליו טמנו, אעפ"י שידוע מי הקדישם וכו' בהם כלם, דהא הקהל יכולים לשנותו לדבר הרשות; ועוד נ"ל דגם לנשים וטף יש להם חלק בכל הדברים, שנתנו הזכות מאבותיהם, ע"ש, וצ"ל בהר"ש ח"ג סימן ו מה שהצריך בענין זה. קהל שברחו ואח"כ נהלשבו וא' מהם לקח כלי-קדוש, מחיב להחזיר לנדם אעפ"י שהוא אינו רוצה לדור שם, אפילו היה הוא המנהג הכללי, משפטישמואל סימן טו, וצ"ל תשובת עה"ג סי' מט. א' שקנה מצוה אחת לשנה כגון גלילה, ובחוף השנה גרש המלך היהודים : אם בשעת הקנין כבר נשבע דבר המלך אעפ"י שהיו משתדלים לבטל הגזירה מ"מ ה"ל להתנות, ואם לא התנה צריך לשלם, וכשהתנה בענין תנאי קודם למעשה וכל דמי תנאי, מ"צ סי' סד. וצ"ל בחי"מ סי' שלד סי"א פה"ת, ואפשר דהקדש שאני דיד הקדש על הצלוחה, מ"א. כתב הרשב"א : ואופן שכתב מבינו היכל לכה"ג ורוצה לכתב שמו עליו אין יכולין לעבד עליו, שהתורה מפרסמת העושה מצוה, א' פה בכה"ע ורצו הקהל להשתמש עמו במעות ולא רצה כדי שיתנה לו ויזרעו לשם, וכלה וצ"ל, ספר חסידים סי' תקג, וצ"ל תשובת עה"ג סי' מט מזה. א' רצה לתן בעד מצוה ו' והובים ונתן אחר ט"ו והובים ואח"כ חזר השני, ח"ב הראשון לעבדו בעד ו' לעשות הפכסה לס"ת או מענטש"ל⁶⁷ ומפה משעטנ"ו, ומכאן שם : ולמה

וכו'. ובכלל ההנהג (מ) אין צריך לתן לזה שהולך כלום, דהא קנו אותה אדעתא שתשאר פה : (נח) אלא מה שנתן. דמסתמא לא התנו אלא לחלק מכר באותה שעה ולא לעשות שומא אחרת; ואף אם היה ראוי להסתפק בלשונם למה נהפנו, נמי דינא הכי, כיון דממה-נפשף הספר-תורה נשאר להנשאר, אלא שצריכין להחזיר הדמים ויש ספק כמה יחזירו, מצו למימר : הספר-תורה ממה-נפשף דידן היא, ואי משום דמי, איתי ראיה ויסקל [ב"ן]. ולפי טעם זה האחרון, אפילו הולך הספרים אין צריך לתן לו אלא בשער הול [לכושן]. ואם היה התנאי ביניהם שאם ירצה הוא יתן להם דמיהם ויקח הספר-תורה, אף על-פי שנתרצה אחר כך לתן להם הספר-תורה, מכל מקום הם אינם נקראים מתקנים כיון שיש בידו לסלקן [מ"א] : (נט) בלבד. וכל זה בגדון בנה דבלא תנאי לא היה לו שום זכות למשקל דמי עבור חלקו, וכנ"ל, וממילא הוי ספר-תורה בתוקף הנשאר, אלא שהתנאי גורם שיתנו לו דמים, הם אומרים : איתי ראיה כמה מגיע לך בשביל תנאי שלך ושקל; אבל שתפים שקנו ביחד בית אחד, והנה תנאי ביניהם שיתנו לו חלקו כל זמן שירצה, ואחרת תנאי הוצה להסלק ולטל חלקו מן הנשאר, ודאי צריכים לתן לו כפי מה ששנה עתה, דמבטל התנאי לא יזרעו כחו, דלא בא תנאי זה אלא ליפות בחו דלא יצטרף להמתין עד זמן שירצו הם, מה שאין בן כאן בספר-תורה, דמצד הדין אין לו שום זכות בספר-תורה בלתי התנאי, וכנ"ל [ט"ו]. ב"י הצייר שהיה להם בית-הכנסת אחד, ומתמת איהו סבה הצרכו לחלק עצמן לשנים, הדין הוא, שכל כלי הקדש וספר-תורה יחלקו⁶⁸ באופן זה : אם יש תפצים ידועים שהקדישם יחיד ועדן לא נשתקע שם הבצלים, יכול הוא או יורשיו להחליכם לבית-הכנסת שמתפלל בחוכה, אבל אם נשתקע שם בצליו מפני, (מא) אף על-פי שידוע מי הקדישם, אין לו שום יפוי-כח ויתרון בהם מאחרים. וההקדשות הבאים מקפת הקהל, (מג) יש אומרים שאילו ההקדשות יחלקו לפי צדד אנשים שהם מבין י"ג ומעלה ושיש לכלם זכות בספר-

